

Opis źródła:

Wiadomość o zwycięstwie odniesionem nad Szwedami pod Warką dnia 7 kwietnia 1656 roku, z pisemka drukowanego w Rzymie - tłumaczenie krótkiej broszury z języka włoskiego, wydanej w Rzymie, która dotyczyła rządów Jana Kazimierza oraz bitwy ze Szwedami. Niżej prezentowany tekst źródłowy jest fragmentem relacji z bitwy pod Warką, w którym opisane są, pokrótce, kolejne działania w trakcie bitwy.

Miejsce i data wydania:

Wydano drukiem w 1864 roku Poznań-Berlin, TOM 2, w formie zbiorczego wydawnictwa kilku relacji nuncjuszy apostolskich z Polski.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Oryginał publikacji znajduje się w Kórnickiej Bibliotece Polskiej Akademii Nauk.

Tekst źródła (fragment):

Kiedy król szwedzki znajdował się w ciasnym miejscu o dwie mile od Sandomierza, uradzili nasi aby Czarniecki, kasztelan kijowski, przeszedł rzekę, i złączył się z wojskiem Lubomirskiego w. marszałka koronnego, sądząc że tym sposobem otworzą drogę nieprzyjacielowi, który okazywał chęć ciągnięcia ku Krakowowi. Upewniał bowiem Jan Sapieha, który opuściwszy Szwedów przeszedł do nas w 400 koni, i któremu w. marszałek koronny obiecał uprosić przebaczenie J. K. Mości, że nieprzyjaciel widząc niepodobieństwo przerznięcia się nazad do Warszawy, umyślił dostać się do Krakowa, i dla tego nasi sądząc że nie odmieni swego zamiaru ustąpili mu z drogi, żeby go zwabić na nią, a potem otoczyć między Wisłą i górami, gdzie byli pewni znieść go do szczętu. Ale król poznawszy lepiej swe położenie i sposoby wydobycia się z niego, ochłonął nieco z pierwszego przestachu, a słysząc szemrania przedniejszych wodzów, tych zwłaszcza, którzy już dawniej nie pochwalali tak dalekiej wyprawy, a teraz głośno narzekali, że ich zaprowadził na stratę życia i sławy, postanowił przeprowić się przez San, a nawet w razie potrzeby stawić pole liczniejszemu wojsku litewskiemu i zajmującemu lepsze stanowisko.

[...]

Skoro tylko wódz szwedzki pozostały w Prusiech dowiedział się z listu pisanego przez xięcia Jana Adolfa z Warszawy o niebezpieczeństwie w jakim się król znajdował nad Sanem, natychmiast wyprawił mu na pomoc korpus złożony z 5000 dobornego żołnierza, który gdy doszedł do Warki o ośm mil za Warszawą, tegoż samego dnia w. marszałek koronny

Lubomirski i kasztelan kijowski Czarniecki stanęli nad Pilicą, tak iż oba wojska ta tylko rzeka dzieliła. [...] Dostało się do niewoli około 250 Szwedów, między którymi 40 samej starszyny. Zabrano 200 wozów [...]

Słowniczek pojęć:

Jan Kazimierz - król Polski i wielki książę Litwy w latach 1648 - 1668 z dynastii Wazów. Tytułarny król Szwecji do 1660 roku. Syn Zygmunta III Wazy. W czasie swoich rządów zmagał się z zagrożeniem ze strony Bohdana Chmielnickiego i buntu kozackiego, wojny z Rosją, jak również potopu Szwedzkiego. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_II_Kazimierz_Waza

Stefan Czarniecki - polski dowódca wojskowy, uczestnik wojny partyzanckiej przeciwko wojskom Karola X Gustawa w czasie potopu szwedzkiego, walczył przeciwko powstańcom Chmielnickiego jak również w wojnie polsko-rosyjskiej 1654 - 1667. Jest jedną z postaci uwiecznionych w Hymnie Polski. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Stefan_Czarniecki

kasztelan - urzędnik ziemski, którego rolą było, m.in. ściąganie danin na rzecz panującego, jak również zajmował się innymi sprawami z zakresu administracji gospodarczej. Więcej: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Kasztelan>

Jerzy Sebastian Lubomirski - hetman polny koronny oraz marszałek polny koronny, tłumacz, mówca i pisarz polityczny. Jeden z nielicznych arystokratów, którzy nie złożyli hołdu Karolowi Gustawowi. W 1665 roku wszczął rebelię przeciwko Janowi Kazimierzowi w obronie demokracji szlacheckiej. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Jerzy_Sebastian_Lubomirski

marszałek koronny - historyczny urząd w Polsce w czasach I Rzeczypospolitej, pierwszy minister w Koronie Królestwa Polskiego. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Marsza%C5%82ek_wielki_koronny

Paweł Jan Sapieha - hetman wielki litewski i wojewoda wileński; w czasie potopu szwedzkiego początkowo pozostawał wierny królowi polskiemu by, następnie, pod naciskiem wojska przejść na stronę Karola Gustawa, a, ostatecznie, powrócił do służby królowi, oczekując konkretnych korzyści. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Pawe%C5%82_Jan_Sapieha

potop szwedzki - VI wojna polsko-szwedzka, stanowiąca jedną z odsłon II wojny północnej. Konflikt ten był jednym z najbardziej śmiertelnych i niszczycielskich w całej historii Polski. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Potop_szwedzki#Kampania_1659

Karol X Gustaw - król Szwecji w latach 1654 - 1660, prowadził liczne wojny. W czasie swego panowania był dowódcą wojsk, m.in. w Polsce, Niemczech czy Danii. Część polskiej arystokracji zaproponowała mu koronę Polski, co stało się impulsem do rozpoczęcia przez Szwecję II wojny północnej. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Karol_X_Gustaw

Pytania do źródła

Pytania do uczniów szkoły podstawowej

1. W jakich latach miał miejsce potop szwedzki? Jakie były jego przyczyny i jakie skutki?
2. Jaki przebieg miała bitwa pod Warką, w świetle tekstu źródłowego? Kto zwyciężył?
3. Czy potop szwedzki wpłynął pozytywnie czy też negatywnie na dalsze losy Rzeczypospolitej? Czy miał wpływ na inne, późniejsze, wojny Rzeczypospolitej?

Pytania do uczniów szkoły średniej

1. Jak, w świetle tekstu źródłowego, przebiegała bitwa pod Warką? Jakie były strony walczące? Kto był wówczas królem jednej i drugiej strony konfliktu? Kto zwyciężył?
2. Jakie były przyczyny tzw. potopu szwedzkiego? Co uczyniła polska szlachta w momencie najazdu Szwedów na Rzeczpospolitą?
3. Jakie były skutki potopu szwedzkiego? Czy można powiązać potop szwedzki z innymi wojnami, prowadzonymi później przez Rzeczpospolitą w XVI wieku? Swoją odpowiedź uzasadnij, korzystając z wiedzy własnej.

Wskazówki:

Odpowiadając na pytania należy pamiętać, że wiek XVI był niezwykle burzliwy dla Rzeczypospolitej. Problemy wewnętrzne w postaci korupcji i nadmiernej pozycji i władzy szlachty; problemy zewnętrzne w postaci sąsiadów pragnących zabrać ziemie Rzeczypospolitej. Każda kolejna wojna osłabiała kraj, aż do momentu, gdy nie był w stanie bronić się przed kolejnymi atakami z zewnątrz. Szlachta natomiast spełniała jedynie swój własny interes, nie zaś interes kraju. Przykładem mogą być liczne wykorzystania, np. liberum veto w trakcie sejmów, bądź też to, w jaki sposób ten stan społeczny zachował się w stosunku do króla szwedzkiego w trakcie potopu. Każda kolejna wojna i kolejne problemy czy to gospodarcze, czy społeczne, osłabiały Rzeczpospolitą i przyczyniały się do powolnego jej upadku i utraty pozycji na arenie międzynarodowej, czego ostatnim punktem były rozbiory przez trzy sąsiadujące mocarstwa.

Najważniejsze cezury:

1648 - 1668 - panowanie Jana II Kazimierza

1655 - 1660 - Potop Szwedzki

3 maja 1660 - traktat pokojowy w Oliwie

Literatura pomocnicza:

Jurek T., Kizik E., *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013

Augustyniak U., *Historia Polski 1572 - 1795*, Warszawa 2024

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Monika Poszalska